

Kappale unionitaistelujen historiaa

Kjell Kumlien, Karl Knutssons politiska verksamhet 1434—
1448. Akateeminen väitöskirja. Tukholma 1933. Siv. 315.

Kaarle Knuutinpojan ainutlaatuinen kohoaminen valtakunnan kuninkaaksi on syystä herättänyt jo kauan Ruotsi-Suomen keskiaikaa koskevassa historiankirjoituksessa huomiota. Nytemmin on nuori ruotsalainen tutkija, tohtori Kjell Kumlien, joka jo aikaisemmin on käsitellyt Kaarle Knuutinpojan suhdetta unionipuolueeseen (Ruotsin Historisk Tidskrift 1930) ja kysymystä n. s. Engelbrektin kronikan kirjoittajasta (Personhistorisk Tidskrift 1932), ottanut aiheen yksityiskohtaisen tutkimuksen alaiseksi. Näkee selvästi, että kirjoittajan varhaisemmat tutkimukset ja hänen erikoisen tarkka, pitempiaikainen tutustumisensa ainetta koskevaan arkistoiinukseen on ollut kiitollisena edellytyksenä tutkimuksen suorittamiselle. Teos rakentuu täten varsin huomattavassa määrässä itse asiakirjalähteiden käyttöön ja analyysiin sekä tarjoaa runsaasti mielenkiintoista täydennystä siihen historialliseen kuvaan, joka jo keskiajalta lähtien on kirjallisten lähteiden, varsinkin n. s. Kaarlenkronikan, perusteella vähitellen Kaarle Knuutinpojasta kehittynyt. Luonnollisesti on kirjoittajan tehtävä saada Kaarle Knuutinpojan hahmo nousemaan Ruotsin sisäisen kehityksen pohjalta aiheuttanut, että todistemateriaali pääasiallisesti rakentuu Ruotsin arkistojen ja kirjastojen lähdeaineisiin ja -kokoelmiin.

Lyhyen arvostelun puitteissa ei voi kohta kohdalta esittää sitä käsitystä, joka tekijällä on kuvaamansa levottoman ja tavattoman monivaiheisen ajan eri kehitysmomenteista. Yleisvaikutelmaksi jää, että kirjoittajalla on varovainen, tunnollinen ja realiteetteja tarkoin arvioiva metodi. Useassa tärkeässä kohdassa hän on pitkin koko teostaan syventänyt ja tarkistanut aikaisempia käsityksiä.

Niinpä Kumlien antaa teoksensa alussa mielenkiintoista valaistusta Kaarle Knuutinpojan nuoruusajan suku- ja omaisuussuhteisiin. Samoin käy hänen esityksestään entistä selvemmin ilmi kirkon ja rälssin osuus Erik Pommerilaisen aseman heikentämisessä ja tämän yhteiskunta-aineksen voimakas sosiaalinen vastakohtaisuus Engelbrektin ja Erik Puken johtamaan kapinaliikkeeseen ja sitä ylläpitäviin yhteiskunnallisiin tendensseihin. Myöskin ilmenee hänen kuvauksestaan entistä yksityiskohtaisemmin, miten Kaarle Knuutinpoika askel askelelta kasvaa tarkkavainuisesta sekä puoleen ja toiseen varovaisesta julkisuuden henkilöstä marskiksi sekä miten ylimystön

asema marskin ja drotsiksi valitun, Viipurin linnanisännän Krister Niilonpoika Vaasan johdolla nopeasti vakiintuu sekä tyytymättömiin talonpoikiin nähden että tärkeiden valtakunnan linnaläänien valtaamisessa ja niiden jakamisessa kotimaisen, varsinkin Kaarle Knuutinpojalle ystävällisen ylimystön käsiin. Unioniystävällisen drotsin syrjäytyminen ja marskin tulo lokak. 1438 valtionhoitajaksi riippui Kumlienin mukaan etupäässä Kaarle Knuutinpojan asevoimasta ynnä hänen yhteistoiminnastaan piispojen ja Tukholman porvarien kanssa. Kuningas Eerik Pommerilaiselle ystävällisen Krister Niilonpojan nöyryytys ja voitto sortuvan unionikuninkaan uudesta marskista Niilo Steninpojasta sekä viimeisten tärkeiden Ruotsin linnaläänien ynnä Turun läänin joutuminen Kaarle Knuutinpojan tai hänen uskottujensa haltuun tekivät hänet v. 1440 kieltämättä valtakunnan määräävimmäksi mahtimieheksi.

Lopputuloksena Kaarle Knuutinpojan aseman kehityksestä oli kuitenkin ihmeellinen. Vainuten vuodesta 1439 alkavan Tanskan uuden kuninkaan Kristofer Baierilaisen kasvavan vaikutuksen hän menee virran mukana suostuen kesällä 1440 tunnustamaan uuden unionikuninkaan tämän luvattua hänelle lääniksi koko Suomen ja Ölannin. Vaikka hän pian onkin pakotettu luopumaan Turun linnaläänistä, tulee hän Kristiern Niilonpoika Vaasan kuoltua v. 1442 sotilaallisesti ja poliittisesti tärkeimmän linnaläänimme herraksi. Kaarle Knuutinpojan Viipurin aika, joka kesti kevääseen 1448, pääsee luonnollisesti valtakunnallisen diplomaattisen valossa suhteellisen vähän oikeuksiinsa.

Kirjoittajan käsityksen mukaan on kuningas Kristoferin hallitus melkoisesti positiivisempi kuin aikaisempi tutkimus on myöntänyt. Poliittisesti yleensä varovaisena hallitsija nosti kuitenkin varsinkin Gotlannin-politiikallaan Ruotsin »neuvosylimystön» yhä määrätietoiseen vastarintaan. Kuninkaan äkillinen kuolema alussa v. 1448 esti ylimystön ja Oxenstjerna-suvun valtaa saamasta varmoja muotoja ennenkuin Viipurin linnaläänin herra loistavan ritari-saattueen kera saapui keväällä Tukholmaan. Edellinen intressipuoli ei voinut Tukholman linnasta käsin pitää puoliaan Kaarle Knuutinpojan aseväkeä ja Tukholman porvaristoa vastaan. Yhtä odottamatta, mutta pääasiallisesti samojen tekijäin vaikutuksesta kuin kymmenen vuotta aikaisemmin, saattoi Kaarle Knuutinpoika nyt uudistaa kansallisen kuninkuuden Ruotsissa.

Jo edellä annetusta ylimalkaisestakin viittauksesta teoksen sisältöön näkyy, että se käsittelee ansiokkaasti erästä Ruotsi-Suomen historian kaikkein tärkeintä murroskautta. Ja nimenomaan tulee

varsinaisen diplomiaineoksen suhde ajan päälähteeseen, n. s. Kaarlenkronikkaan, yksityiskohtaisesti selvitettyksi. Vaikka teos sisältää monia mielenkiintoisia havaintoja ja tuloksia, on se — pääasiallisesti lähdeaineuksesta riippuen — saanut oleellisesti kuvaavan tai kertovan luonteen. Lähdeaineoksen luonteesta johtunee myös, että eräät Kaarle Knuutinpojan elämän suurimmat arvoitukset jäävät jatkuvasti melkoisessa määrässä salaisuudeksi. Tosin on tunnustettava, että Kumlien on selvemmin kuin kukaan ruotsalainen tutkija tunnustanut sukutraditionien ja Kaarle Knuutinpojan Suomessa olon tavattoman merkityksen hänen kuninkaaksitulolleen. Mutta asiakirja-aineoksen perusteella hän kuitenkin Kaarle Knuutinpojan äidinpuolisten sukulaisten merkitystä arvioidessaan liiaksi näyttää unohtavan sekä isän puolelta perityt traditiot että varmaan melkoisen varallisuuden, suvun tanskalaissuhteet, joihin moni seikka viittaa, sukumuistot Suomesta, hänen vuodesta 1440 alkavan salaperäisen ja hänen oman poliittisen uransa kannalta melkoisessa määrin selittämättömän pyrkimyksen Suomeen y. m. Aikana, jolloin Itämeren toisen kaupallisen poolin Gotlannin valtiollinen ja taloudellinen asema aiheutti suuria ja monipuolisia hankauksia, olisi Viipurin linnanisännän Kaarle Knuutinpojan huomattava asema idänkaupassa ja idänpolitiikassa ansainnut varsinkin taloudellisesti suurempaa korostamista, kuin nyt on tullut sen osaksi. Tekijän käsitys Tukholman porvariston huomattavasta vaikutuksesta Kaarle Knuutinpojan kuninkaanvaaliin olisi tällöin tullut vieläkin helpommin ymmärrettäväksi.

Joka tapauksessa kuvastaa tohtori Kumlienin teos sekä metodiltaan että tuloksiltaan asiallista, kriittistä ja tukevaa tutkimustyötä. Myöskin aiheeltaan se valaisee erästä Ruotsin ja Suomen keskiajan keskeisimmistä ja vaikeimmista problemeista.

JALMARI JAAKKOLA.

Maanmittauslaitoksemme historia

Suomen Maanmittauksen Historia I—III. Julkaissut Suomen maanmittauksen historian toimituskunta. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1933. Sivuja 460 + 616 + 492, karttaliitteitä 29.

Ei ainoastaan vuosi 1933, jolloin tuli kuluneeksi 300 vuotta järjestetyn maanmittauslaitoksen perustamisesta Ruotsi-Suomeen, vaan koko nykyinen ajankohta on maanmittauksen historiassa sellainen taitekausi, jolloin on erityisen sopivaa silmätä taakse päin. Ne sadat